quod ex vno primum creato,ita naturam format & instituit iuxta ideam vniuersalem,vt non minus eam imitari,quam condere & statuere videatur, quippe Ideam vniuersam naturæ exactissimè conceptam,voluntate & potentia creando etiam exactissimè imitatur & exprimit, vt idem in idea & fabrica,naturalis rerum & causarum successus existat. O supra omnia admirabilem sapientissimam potentiam,& potentissimam sapientiam: Quantam oportet naturæ ad creatorem suum esse affinitatem! Dixit ille & hæc facta est,voluntas illius est huius essentia, proinde vt vult ille,ita hæc est,ac vult,idque propter idem quod vult ille,Deus voluit, & cum delectatione & studio voluit,cœlum & vnumquodque in eo astrum ,homini & propter hominem omni creaturæ,vario motu inseruire,hęc voluntas,hoc studium etiam cum quadam dilectione cœlo impressa manet, idem vult, eodem inclinatur cœlum, & cum delectatione quadam diligenter exequitur. Affectus ergo Dei erga suam creaturam,sit affectus creaturæ ad creaturam. Hæc prima & præcipua est causa & origo omnis sympathiæ,qua vnumquodque ad suum officium exequendum excitatur,non est quod aliam cælo aut angelos motores tribuamus,quasi per se sit immobile,& virtutis suæ radios ociosè & sine vllo ad inferiora affectu ac sympathia quocunq; contigerit,spargat,multo minus vt à diuina mente ipsum perpetuo moueri dicamus,nisi perpetua natura eius voluntate semel illi impressa.Interim tamen si hanc de sympathia philosophiam absoluere voles, inquirendum tibi erit, quam similitudinem, quam analogiam cum creaturis, & cum quibus earum ipsi cœlo indiderit, per quam ad eas inclinentur, quin etiam vnde,quo ordine & quo modo ea similitudo & analogia in ipsum inducta sit. Verum vbi hoc theatrum ascenderis,exclamabis: O profunditatem diuitiarum, & sapientiæ,& cognitionis dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius,& imperscrutabiles viæ eius. Quod si nihil inueneris,hanc tamen imperscrutabilitatem didicisse magno erit lucro, quo infinitam sapientiam Dei altius admirari discas,& ipsius maiestatem promptiore animo reuereri. Hoc etiam facile consequeris,vt nihil sine causa iustaque ad vnicum scopum ratione,à Deo conditum esse experiaris. Intelligis nunc spero, quid velit Esdras,cum ait-Spiritum firmamenti creasti,& illi imperasti,nimirum quod cœlestis materia quæ multum est spiritalis,percipiens verbum Dei,siue impressionem voluntatis eius, eundem cum illo affectum erga hominem induit,videlicet vt illius causa incalescens extenuaretur,spiritalis fieret,in altũ super aëris elementum se attolleret, extenderet,ac ibi fixa persisteret, aquas ab aquis diuidens. Hanc ergo ex voluntate Dei eiusq; impressione sympathiam nacta materia cælestis, aëri adhuc mixta,& in spiritaliorem essentiam versa,à sua inclinatione sursum educta est, & hoc est quod ait,secundo die creatum spiritum firmamenti, licet tum nondum in globos stellarum ac planetarum contractus fuerit.Reliquum etiam mandati,nempe diuisionem, ex eadem sympathia & inclinatione eodem die executa est, & in eodem persistit officio,donec Dei voluntas, ex qua eius sympathia pendet,compleatur,vt testatur illud Dauidis, Psalm. 148. Stare fecit ea(cœlestia) in perpetuum, & in seculum,statutum dedit,& non præteribit.

Fuit hoc firmamentum non singulare aliquod cœlum ab alijs diuisum,sed vna cęlorum machina,vt inde manifestum est,quod quarto die solem,lunam & stellas in hoc firmamento posuit,omnes nimirum cœlos,qui nobis apparent,comprehendens. Quoniam autem corpora hæc, quæ Deus in firmamento posuit,& secundum Dauidis testimonium certis legibus fixit,diuersos admodum motus habere comperiuntur, in plures cœlos hoc firmamentum diuisum esse constat, quot autem sint illi,in astronomicis probabiliter differemus.Diuisionis autem modus in præcedentibus apparuit,cum perpetuo superiora ex inferioribus,vt extenuata, dilataq; magis & leuiora ascenderunt, vt aqua ex terra,aër ex aqua,firmamentum ex aëre,ita procul dubio in firmamenti communi substantia,paulatim facta simili extenuatione,discretione,atque in altum subductione, primum imo loco relicta est & subsedit sphęra lunæ,secundo sphæra solis cum Mercurio & Venere,tertio Martis,deinde Iouis,ac sic deinceps,vt postrema secretio sit aquarum supercœlestium,quæ totius machinę mundanæ suprema pars est & manet.Hanc esse in cœlorum distributione oiconomiam, vniuersalis rerum & perpetua natura,qualis est lex grauium & leuium à Deo institutа postulat. Cum enim ex prima vnicaque materia condantur & formentur omnia,ideoque illius indolem referant,non alia ratione superiora ad se mutuo,quam inferiora inter se affecta erunt, nisi Deum dicamus, cum ad cœlos formandos venisset,materiam primam reliquisse, & multo aliam illi essentiam ,naturam & leges indidisse, verum hoc quid esset aliud, quam sapientiam Dei & potentiam eleuare, vt qui materiam primam ,non ad omnia creanda idoneam fecisset?quæ potuisset, hoc concesso, inter cœlestia & elementaria esse naturarum communio? quæ sympathia? an non hoc esset turbare omnem rerum ordinem & scopum Dei in sua creatione subuertere? Cum ergo vniuersalis lex naturæ per omnia inter se communicantia,eodem modo se habeat,nulli dubium esse potest,quin ea quæ ex vno in se conformi nec dissidente prodeunt,ad vnum illud eam obtineant rationem,quam filius ad parentem,& genitum quodque ad suum genitorem,illius naturam aliquo modo referat,& ad illum tanquam suum principium inclinetur,& amorisvinculo alligetur. Eadem ergo cœlestium inter se erit ratio, quæ est elementarium, quum est vna eademque in se conformi & concordi massa creata successiuè sint omnia, & superiora ex sua nobilitate & perfectione, hæc inferiora tanquam suum principium amplexabuntur, eò fortius,quò magis natura communicant, & homini pro viribus seruiunt. Superioraetiam vt magis defæcata,magis distillata & excocta,nobiliore forma superaddita, nobiliora quoq; erunt ad scopum Dei instrumenta,validiusq; suum officium ad eundem præstabunt. Quamobrem absurdissima iudico quæ

quæ Astrologi de Saturni & Martis malitia sibi persuadent,vt latius in Astrologicis disceptabo.

Creato & suo loco posito firmamento, factum est, inquit Moses, vespere & mane dies secundus,à vespera nimirum vt primus,incipiens,& ad lucem iterum occumbentem,finiens,eadem est ratio dici quę prius,quam toto creationis tempore seruans,perpetuo ad creationis memoriam retinendam indicat.Vocauit autem firmamentum hoc cœlum,S H A M A I M Hebraicè,si vocali dictione vocanit.Adamo sic vocauit,alioqui quod Deo,dicere esse,dixi, hoc idem est quod vocare, videlicet ætterna eius voluntas,qua firmamentum ex aquis esse voluit & fecit.

FABRICÆ MVNDI

Caput nonum.

De aquis supercœlestibus & creatione Angelorum.

DE aquis supercœlestibus nusquam aperta fuit mentio,nisi Genes. 1.v.7. Psal. 148. v.4. & 4.Esd. 6. v. 41. Variè de illis sentiunt scriptores. Iacobus Zieglerus valde ineptè imaginatur, primam materiam à Deo infinitam creatam fuisse,ne quid vacui extra mundum relinqui putaretur,& ex ea materia mundum creando non exhausisse eius infinitudinem, sed quantum ad creandum sufficeret assumpsisse,reliquum, vt erat, reliquisse, quod vocat aquas supercœlestes,inane & tenebras,illudque per firmamentum à mundo exclusum fuisse asserit. Quæ sententia nimium est absurda, quomodo enim infinitam Dei sapientiam aliquid frustra creare admittetur? Etenim frustra plane fit,quod extra mundum inane, nulliusq; formæ & vsus relinquitur. Quod si ad complendum vacuum id fieri dicas,interrogabo antea ne ab æterno ibidem vacuum fuerit,an verò etiam hoc creatum sit? inextricabilis quæstionum fiet labyrinthus,nec vllus naturæ modus,ordo & lex in partium mundi ex chao deductione,apparebit,sed omnia sine ratione,sine naturali aliqua consequentia fient, nullus enim erit locus extenuandæ materiæ ac dilatandæ nobilitandæque. Alij & quidem non pauci,aquas supercœlestes putant esse nubes,quæ media regione aëris feruntur, & aëre inferiore (qui etiam cœli nomine comprehenditur)à mare & fluminibus separari. Verum his aduersatur sacrum Mosis testimonium, quod illi firmamento in quo sol, luna & stellæ sunt positæ,diuisionem attribuit. Neque enim aër qui sub nubibus est & magnis mutationibus subiectus, firmamentum dici potest. Quod si à perpetuo & immutabili in suo loco situ,firmamentum appellare velint,erit & aqua firmamentum, verumalia firmitas requiritur,tale vt dixi firmamentum necessarium erat, quod substantia & virtute immutabile perpetuo subsistetent, ad sustentandum rerum secundum earum species generationem & multiplicationem,hoc autem post lucem factum fuit,quare & post aërem,nam lux sine aëre,qui circumire massam,lucemque deferre,& diem noctemque efficere debebat, esse non potuit. Quamobrem cum firmamentum hoc ex aëre sit factum, illoq; posterius vno die perfectum,aliud ab hoc inferiore aëre,perfectiusque illo,procul dubio fuit,supra quod etiam Dauid has aquas collocat. Obserua Psal. 148. eius in laudando Deo ordinem,primo in genere cœlestia ad laudandum prouocat, deinde iusto ordine & distinctim singula compellat,primum qui cęlos inhabitant angelos & spiritus beatorum, deinde partes cœlorum,solem,lunam & stellas,hoc est firmamentum,tertio cęlos cœlorum,hoc est, cœlos qui firmamentum ambiunt,& intra se comprehendunt,siue cœlum cœli,vt est Psal. 113.. postremo aquas quæ supra cœlos sunt,mouet, Vides illum ordine ab imis ad summa progredi,addita etiam singulari causa,cur maximè laudare Deum debeant,nimirum quia Deus illa stare fecit in perpetuum,& legem officium que dedit,quod infectum non præteribunt. Post cœlestia transit ad terrestria,in quibus ventos,fulgura,grandines, nubes, aues cœli complectitur, nimirum elementaria omnia. Vides ergo duos laudantium ordines,cœlestem & elementarem. Cum igitur inter cœlestia & immutabilia collocet aquas supercœlestes, nequaquam eas esse nubes credendum est. Et Psal. 104. v. 3. contignare dicitur Deus tectũ& superiora edificij sui,mundi videlicet,aquis,quæ aliæ quam hæ supercœlestes esse nequeunt.

Vnde nunc istæ aquæ sint creatæ,& in quem finem, ex Mose non liquet. Quando enim oculis percipi non possunt,nec quid exhibent, quod in idololatriæ materiam à gentibus rapi possit,amplius & abditissima vniuersæ creaturæ altissimaq; sint, quæ perscrutari nequeant ab vllo homine, non admodum referebat earum originem & scopum explicare,quamobrem & illa tacet Moses, nec apertè reuelat spiritus sanctus.Non tamen frustra earum mentionem facit,sed pijs animis aliquid altius cogitandi materiam offert, & summè admirandam Dei sapientiam & potentiam inexplicabilem innuit,vbi mentis extrema acies retunditur,& harum vias abyssumq; vlterius prosequi nequit. Originem autem & materiam illarum hinc percipere licet,quod aquas nominat,conformes enim & connaturales firmamento indicat,quemadmodum & Dauid cum Psal.148. supremum illis locum in toto vniuerso,pariter cum Mose tribuit. Enimuero cum omnia quæ hactenus post motas aquas & lucem creatam sunt facta,ordine extenuationis & perfectionis,sursum sunt lata & suo loco affixa,dubitari non potest,quin eodem continuato ordine,ad extremam, vt ita loquar, distillationem & sublimationem,in aquis istis supercœlestibus sit ventum. Sunt igitur istæ aquæ, cœlum omnium lympidissi-

GERARDUS MERCATOR *Atlas sive Cosmographicæ Meditationes de Fabrica Mundi et Fabricati Figura* DUISBERG, 1595 THE LESSING J. ROSENWALD COLLECTION, LIBRARY OF CONGRESS Octavo